

A zsidókérdés Magyarországon

ÍRTA:

STERN SAMU

*a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának
és a Pesti Izraelita Hitközségnek
elnöke*

KIADJA:

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG
BUDAPEST, 1938

Egyre zavarosabb mélységeket kavár fel immár Magyarországon az antiszemitizmus hullámverése és fékezetten ostroma már a jogállam alappilléreit, a jogegyenlőségnek alkotmányban gyökerező s törvényben cikkelyezett tételeit sem kíméli. Az antiszemitizmusnak ez a gyűlölködő rohamozása – fájdalom – nálunk is annyi más fontos probléma elé az úgynevezett zsidókérdést akarja mindenkép az előtérbe tolni és külföldről importált, tudományos mezbe öltöztetett „művek” sorozatával éppúgy, mint izgága röpiratok és röplapok tömegével terjeszti a hamis tanok mētelyét a zsidóság ellen.

Ezzel az egyre szabadosabban fertőző áramlattal szemben a hazai zsidóság eleddig a nagy nyilvánosság előtt nem igen emelte fel tiltakozó és felvilágosító szavát, mert abban a meggyőződésben volt, hogy az antiszemitizmus által annyira gyűlölködve propagált zsidókérdést, a jog és törvény alapján állva, nem tekintheti a zsidók kérdésének, hanem a magyar alkotmány kérdésének kell tekinteni azt: a szabadság és jogegyenlőség kérdésének, ami pedig felekezeti különbség nélkül a nemzet egészének ügye.

Most is bárhogy próbálja az antiszemitizmus a hazai zsidóságot a vádlottak padjára ültetni, nem π vádlóit védekezése, hanem a jognak, a törvénynek, éft az igazságnak védelme kér szót e felvilágosító iratban. A történelem igazságainak adataival óhajtjuk megvilágítani a zsidóság szerepét Magyarországon és szertefoszlatni azokat a célzaton beállításokat, amelyek a hazai zsidóságot gyűlöletes színben akarják feltüntetni. A történelem adataival kívánjuk igazolni, hogy ez a hazai zsidóság e hazának mindenkör hasznos,

értékes alkateleme volt és üdvös Icvékemjkdésével rászolgált arra, hogy a magyar alkotmány sáncai kö:é befogadlassék, jogaihoz jutva pedig, csak annál áldozatosabban teljesítette és teljesíti kötelességeit a haza iránt.

De a történelmi tények mellett, a kor hiteles tanuiként⁹, tárgyilagossággal felvilágosítással kívánunk szolgálni arról, hogy ez a hazai zsidóság miképen gondolkozik, érez és cselekszik a mai megpróbáltatások között, miképen hatja át lelkületét és egész gondolatvilágát a haza üdvére mindenképp és mint törekszik törhetetlenül arra, hogy áldozatoságban és munkában egybeforrva e nemzet minden hűséges polgárával, a jobb és boldogabb magyar jövőt mielőbb valóra segítse.

I. Királyi védelem, rang es hivatal jutalmazta a zsidók munkáját az Árpádház uralma alatt

Nem jött-ment jövevény a zsidóság e hazában. A Zsidó Múzeumban őrzött *III. századbeli esztergomi síremlék* köbevésett dokumentumként hirdeti a honfoglalást megelőző időkre visszavetítően, hogy a zsidók már messze az *Árpádok előtt* is éltek és dolgo/tak e földön. A történelem igazolja továbbá, hogy a honfoglalásban is részt veitek zsidók, hiszen a *kabar-törzs* vezetői, törzsfői zsidó vallásnak voltak. *Szent István* idején pedig *Esztergomban* már tekintélyes zsidó hitközség működött, amely egy *1050-ben* kelt ítélet szerint ugyanoly büntetéssel sújthatta a szombat megszegőit, mint ahogy *Szent István* törvéne a vasárnap ellen vétőket büntette.

Az árpádházi vezérek és királyok első évszázadaiban tiltó rendelkezés alig korlátozta a zsidók részvételét az állam életében, sőt számosan közülük *magas közhivatalokat* is töltöttek be. Voltak közöttük pénzverde-, só- és adóhivatalnokok, voltak közjövödelmek bérlői, sőt voltak *kamaragrofik* és *II. Endre* korából névszerint is ismerjük *Téka* grófot, aki zsidó létre a kamara jövedelmeinek bérlője, kamaraispán, vagyis kamaragróf, Besenyő és Ruthokör ura volt és akinek becsületes sáfarkodását jellemzi, hogy amikor a komára jövedelmek bérletéből nem tudta vállalt kötelezettségeit teljesíteni, eladta birtokát, csakhogy kiegyenlíthesse tartozását a kincstárral szemben.

II. Endre utódja, *IV. Béla* szintén megértő pártfogást tanúsított a zsidók iránt, *királyi szabadsnglevélben* külön rendezte a zsidók polgári állását és jogviszonyait, a zsidókat a maga védelme alá vette, amennyiben őket a királyi kamarához tartozóknak, a király tulajdonának nyilvánította, hogy *a tatárjárás után* így igénybe vehesse közreműködésüket a feldúlt ország újjáépítésében. De ezen túlmenően érdemes esetekben nekik nemesi rangot is adományozott, aminthogy valóban, *IV. Béla* idejéből *újabb zsidó grófi* rangadományozásról tudunk, a zsidó *Heruk*-családról, amely a király Ausztria elllen indított hadjáratának pénzügyi előkészítéséről gondoskodott ó s ezért megkapta *Komárom várát* és uradalmát a vele járó jogokkal és a *comesi, grófi* ranggal együtt.

Az utolsó árpád-házi király, *III. Endre* ugyancsak tanújelét adta a zsidók iránt érzett megbecsülésének és amint történetíróink műveiből tudjuk, *1291-ben Pozsony városa számára kiadott szabadságlevelében külön kikötötté, hogy a városban lakó zsidók ugyanazokat a szabadságokat élvezzék, mint a többi polgár.* Ezzel tehát *III. Endre* Pozsony városára nézve *a magyar zsidók polgári egyenjogosultságát* mondta ki, vagyis a magyarországi zsidók polgári egyenlőjogúságának gyökerei *a XIII. századig* nyúlnak vissza.

Amint mindezekből láthatjuk: a honfoglalástól fogva az Árpád-ház kihalásáig, tehát több mint négyszáz éven keresztül a hazai zsidóság meglehetősen szabadon fejthette ki munkáját és azok a korlátozások is, amelyek *Szent László, Kálmán, IV. Béla* alatt a zsidókkal szemben érvényesültek, *nem a zsidókban rejlő okok miatt*, hanem egészen *inas* okok és körülmények folytán léptek életbe.

Külföldről, nyugatról, a keresztes hadjáratokkal együtt hurcoltattak be a zsidóellenes áramlatoknak első bacillusai az országba. Az antiszemizmus nem magyar termék és ma is idegen a magyar néplélektől, amely a honfoglaló ősoktól a türelmességet kapta örökbe. *Külföldről*, nyugatról, főképp *Németországból* plántálódtak el itt a zsidóüldözés csirái. De ha látjuk azt, hogy a nyugatról beszivárgott zsidóellenes áramlatokkal szemben *II. Endre, IV. Béla* nemcsak törvényes rendelkezéseikkel miként veszik védelmük alá a zsidókat, hanem miként adnak díszet és méltóságot, comesi, grófi rangot is egyes kiváltságos zsidóknak, – ha látjuk, hogy az árpád-házi királyok a korszellem és különböző zsinatok által reájuk parancsolt tiltó és korlátozó rendelkezések ellenére, miként igyekeznek mégis a zsidók közreműködését a maguk és az ország javára igénybe venni, ha látjuk, hogy *IV. Béla* a zsidókra a királyi hatalom közvetlen védelmét terjeszti ki és kiváltságlevelet ad ki a zsidók számára, hogy a tatárjárás által feldúlt ország újjáépítését az ő közreműködésükkel lehetővé tegye: akkor ez kétségtelenül azt jelenti, hogy a királyok hasznosnak tartották a zsidók munkáját az ország javára és ehhezképest becsülték meg azt.

II.

Magyaroknak vallották magukat és királynak, országnak javát szolgálták a zsidók az elnyomatás idején is

Az Árpád-ház kihalta után, *a vegyesházbeli királyok alatt*, majd *a Habsburg-ház* uralomrakerülése óta egészen a XVIII. század végéig – sajnos – érvényesültek ugyan fojtogató tilalmak és üldözések a hazai zsidóság ellen, sőt a vegyesházi *II. Lajos* alatt

1360 körül megtörtént az is, hogy kitiltották a zsidókat az országból, illetve egyes városokból, de már négy év múlva ugyanez a király maga hívta vissza őket az országba. Miért? Mert úgy találta, mégis hasznára lehetnek az országnak. Ekkortájt lépett életbe az *országos zsidóbírói hivatal*. Az ország legelőkelőbb keresztény méltóságai kerültek e tisztségbe, *Simon mester* volt a legelső, *1371-ben*. Zsidóbíró volt *Gara Miklós* nádor és *Héderváry Lőrinc* nádor is, aminthogy rendszeren a nádor, vagy a királyi tárnokmester viselte ezt a tisztséget és ő gyakorolta a királyi védelmet a zsidók anyagi jogai és életbiztonsága felett.

Az országos zsidóbírói hivatalt *Mátyás király* szüntette meg, helyébe azonban *új intézményt* létesített, még pedig a *zsidó prefektúrát*, amelyet mindig zsidó ember vezetett. Ez volt az első közjogi tisztség, melyet kifejezetten csak zsidó ember tölthetett be és amelynek fontos szerepe volt az állami igazgatásban. A zsidó prefektus képviselte hivatalosan a magyarországi egész zsidóságot a korona előtt, járatos volt a királyi udvarba, részt vett az udvari és egyéb ünnepeken s a történelmi kutforrások színesen írják le a budai zsidók részvételét *Mátyás király* lakodalmi menetében és koronázási ünnepségén *1416-ban*: – *Fehér lovon lovagolt legelől a zsidók öreg előjárója, harminckét lovas sorakozott körülötte, ezüstös, barna mechelni posztóból készült ruhában, az előjáró kezében kivont kard, markolatján tíz font ezüsttel telt kosár, mögötte a fia, ugyancsak lovon és kardosán, utánuk huszonnégy biborrultás lovag, mindegyiküknek lövegén három szál struccot, a menetet kétszáz turbános zsidó zárta le, a vének pedig menyezet alatt állottak, egyikük arannyal ékesített Tórárt tartott a kezében és – mint a krónika feljegyezi, – „lőn nagy öröm s énekszó Izraelben, midőn a király feléjük közeledett.”*

Így volt ez *Mátyás király* alatt és feljegyzik a krónikák azt is, hogy *II. Ulászló* székesfehérvári koronázására a *zsidó prefektus* ugyancsak *huszonnégy paripával s oly pompás, drága fegyverzetben érkezett*, „minőt ember még nem látott”, *Ulászló lakodalmi menetében is úgy forgolódott, mint a „zsidók hercege”*.

Ezek a színes történelmi leírások csak azt igazolják, hogy a jognélküliség nehéz korszakaiban is a hazai zsidóság mindenkor hűséget és áldozatkészséget dokumentált az ország és uralkodója iránt. De ugyancsak történelmi adaiok szólnak arról, hogy még az alatt a szomorú másfél évszázad alatt is, amikor a mohácsi vész szörnyű csapása után a hazai zsidóság ismét a gyűlöletnek és üldözésnek közprédája lett, az elnyomatás e legsötétebb időszakában is mindenkor akadtak zsidók, akik a béklyókba szorító korlátozások ellenére, uralkodónak és országnak egyaránt javára tudtak válni.

Értékes bizonyossággal szolgálhat erre az a történelmi tény, hogy *Habsburgi Lipót török hadjáratai számára a hadsereg szükségleteit javarészt egy Oppenheimer Sámuel nevű zsidó teremtette elő*.

E dokumentumok egész sorozata megállapítja, Hogy *enélkül a zsidó nélkül Lipót nem tudott volna hadat viselni a törökök ellen, Savoyai Eugén sem indulhatott volna el diadalmas hadjárataira és nem kerülhetett volna sor 1686-ban Budavár győzelmes visszavételére sem.* Maga Lipót is nyíltan vallotta környezete előtt, hogy: *ezzel az Oppenheimer nevű zsidóval „áll vagy bukik”* Miközben pedig ez az Oppenheimer Sámuel kincseket mozgósított a törökellenes hadjáratra, ő maga *elszegényedett és teljesen vagyontalanul* fejezte be életét. De végső rendelkezésében is azt kötötte fiai lelkére, hogy legyenek mindig hű szolgálatára az uralkodónak, vessék befolyásukat minden igazságos ügyért latba, tekintet nélkül arra, hogy gazdagról, szegényről, keresztényről vagy zsidóról van szó.

És hadd iktassuk ide azt a *királyi védőlevelet*, melyet III. Károly király adott Schlesinger \Wolfgang és Izrael testvéreknek, akik közül az egyik Bécs városának szabadalmazott lakosa, a másik pedig Kőszeg szabad királyi városnak vámszedője volt és akiknek a király e védőlevelében a maga kiváló pártfogásának biztosítását igéri, még pedig „a szegények gyámolítása körül szerzett rendkívüli érdemeik elismeréséül”, mecadva nekik és minden utódaiknak a jogot, hogy az egész országban bárhol lakhassanak, vallásukat szabadon gyakorolhassák, tetszésük szerint kereskedhessenek, űzhessenek ipart, utazhassanak bármerre és általán csonkítatlanul élvezhessék mindazon jogokat és kedvezményeket, amelyeket a zsidók a magyar királyoktól nyertek.

Ilyen és ehhez hasonló példák tanúságai szerint a gyűlölet és elnyomás áramlataiból a XVIII. századtól kezdve gyakran és mind sűrűbben bukkannak fel zsidók, akik a mostoha viszonyok között nehezen kivívható megbecsülésnek első úttörői voltak. 1703-ban Simon Mihály pozsonyi zsidó folyamodott aziránt, hogy Pozsonyban bankot alapíthasson, mert a török hódoltságából felszabadult országnak feltétlenül szüksége van oly intézetre, mely az országot megnyitja a külföldi kereskedelem számára, hogy több pénz kerüljön a nép közé. Zsidótól származott tehát az első bank-alapítási terv, amely Magyarországon felmerült. – 1720 körül Beér Salamon vágszeredi zsidó szószállító azzal a tervvel foglalkozott, hogy a Vág folyót hajózhatóvá tegye. – 1755-ben Simon Jakab öt társával Trencsén vidékén gyárat alapít nyirfakéregből lepárolás útján nyert olaj készítésére, amelyre a timárságnál volt szükség s amelyet azelőtt csak Oroszországból tudtak behozni. – 1774-ben Lobi Éliás dombóvári zsidó folyamodik a bécsi udvarhoz, hogy a Balatont a győri Duna-ággal csatornával akarná összekötni. – 1782-ben Österreicher Mózes Lázár óbudai zsidó egy oly tervének engedélyezéséért folyamodott, amely lehetővé tette volna, hogy a Dunán, Pest és Bécs között, alacsony vízállás mellett is akadálytalanul bonyolódják le a személy- és áruszállítás. – Találunk zsidókat, akik az üzőtségek e korszakában a mezőgazdaság terén is érvényesülni tudtak., Zemplénben szőlőbirtokos-, Sárosban szántó-

földtulajdonos-zsidók voltak, gróf Forgách Ignác összes jószágainak bérlője pedig 1752-ben Jakab S'ilamon pöstyéni zsidó volt.

Már a jognélküliség e korszakában is tehát magyar célok, magyar érdek javára igyekezett dolgozni a zsidóság. De meg kell állapítani általában, hogy minden üldöztetés és elnyomás ellenére a hazai földön élő zsidóság jelentékeny része évszázadokra visszamenően mindenkor magyarnak érezte és vallotta magát. Ezt igazolja az a hiteles összeírás is, amely 1735-ben, tehát kétszáz évvel ezelőtt készült és amely több szabad királyi városon kívül harminc vármegyének zsidó lakosságáról ad – kétségtelenül még nagyon hiányosan – kimutatást. Ez országos összeírás szerint e harminc vármegyében ekkor – tehát a XVIII. század derekán – a zsidó lakosok 35.3%-a vallotta magát magyar születésűnek, ami pedig igen tekintélyes arányszámnak mondható, oly időben, amikor idegenek betelepítése sűrűn volt folyamatban s így az ország nem-zsidó összlakosságának is még jelentékeny aránya idegen származású volt.

III

A zsidók felszabadulása és bekapcsolódása a nemzeti munkába

A XVIII. század végén, 1780-ban József császár felvilágosodott intézkedéseivel ébredt Magyarországon a zsidóság számára is a felvilágosodás első hajnala. Megszűnt a türelmi adó, megnyílt az anyagi és szellemi tehetség kifejtésének lehetősége, megnyíltak a városok, az iskolák a zsidók számára és 1782-ben az óbudai származású Österreicher József Mancs volt az első, aki a budai egyetemen az orvosi diplomát megszerezte. Balatonfüred orvosa lett s mint ilyen tulajdonképeni felfedezője Balatonfüred gyógyvizének. Ez az első zsidó magyar orvosdoktor nemcsak József császárnak, hanem I. Ferenc császárnak kegyét is élvezte, császári magánké hallgatáson jelenhetett meg, érdemeiért arany burnótszelencét, nagy arany érdemrendet, sőt császári-királyi kamerális főorvosi címet kapott.

II. József alatt indul lendülésnek a magyar zsidók kereskedelmi vállalkozása is. És bár József császár halála után e nemesérzésű uralkodó összes intézkedései érvényüket veszítették, mégsem lehetett már feltartóztatni útjában a felvilágosodásnak érvényesülését. József halála után az üldözés ismét felujult ugyan, de a hazai zsidóság most már nem nyugodott bele szó nélkül az elnyomatásba és 1790 decemberében a Magyarországon élő zsidók közöskégye kérvénnyel fordult az országgyűléshez, amelyben már jogos önérzettel hivatkozik arra, hogy „annyi század forgása alatt a

királyok és a haza iránt tanusított hűségben és megbízhatóságban a hazai zsidóság nem állott mögölle a többi polgároknak.”

Klasszikus tömörségből foglalja össze a beadvány a hazai zsidóság érdemeit, amehet a legnehezebb idők ellenére szerezni tudott, majd megragadó okfejtéssel így terjeszti elő a maga kérelmét:

– *„Miután a királyok, valamint a Karok és Rendek kegyelme Magyarországon lakásl engedélyezett nekünk, melynél fogva számot tarthatunk, hogy Magyarország legrégebb lakóinak és azonfelül inkorporált nemzetnek tekintsenek bennünket; miután évek, sőt századok tapasztalata tanítja, hogy mi úgy az országban, mint a kultartományokban gyűjtött vagyont nem visszük kiülőidre, hanem az országban fogyasztjuk el, vagy folytonos circulációban tartjuk; miután mindig s bárhol hatóságok és felebbvalók iránt tartozó engcdelemmel viseltünk és a gyakran súlyos és erőnket meghaladó adókat zúgólódás és vonakodás nélkül pontosan fizetjük; miután a magyar nemzet közepette nyugodtan és csendesen élünk, senkit nem sértünk, mindent békésen tőrünk, semmiféle tehertől el nem huzakodunk miért ne követelhezzük tehát magunknak legkegyelmesebb Királyunktól és a Karok- és Rendektől legalább azt a jogot, hogy bátorságosan, nyugodtan élhessünk ... Végre legyen szabad nekünk is polgároknak, a haza hasznos polgárainak lenni. Nincs a földkerekségen Magyarországon kívül más hazánk, nincs más menedékünk, mint az emberiség ama kötelességei, amelyekkel ember ember iránt kivétel nélkül tartozik ...”*

Oly szavak ezek, amelyek ma is a hazai zsidóság szívéből hangzanak, de amelyeknek erejét csak hatványozottan támasztják alá a II. József óta eltelt másfél évszázadnak magyar zsidó teljesítményei.

Mert valóban: a szabadság, a jogegyenlőség éledő légkörében a hazai zsidóság, amikor erre a módja megadatott, vetekedve sietett képességeit a haza javának szolgálalába állítani.

Már 1782-ben, két óbudai zsidó, *Sámuel Jakab* és *Mózes Low*, kérvényben fordultak Pest város tanácsához, hogy ne csak vásári időre, hanem állandóan tarthassanak nyitva itt vendéglőt hitsorsosaik számára és kérvényükben előadták, hogy ha a zsidó kereskedőknek ilymódon volna itt hol étkezniök, akkor *az általuk föllendítendő kereskedelem révén „Pest rövid évek multán Magyarország első kereskedelmi városa” lenne* És csakugyan, a Pesten lassanként megtelepülő zsidók beváltották azt az ígéretet, melyet 1782-ben a Pestre kívánczó két óbuidai zsidó tett. A múlt század harmincas éveiben, tehát most száz éve Pesten már a zsidó kereskedők olv számban vannak, hogv egy úgynevezett *Izraelita Kereskedők Testülete* is fennállott, egyedül a nagykereskedőknek száma pedig

ekkor Pesten már százhuszra emelkedett, köztük oly cégek, amelyek ma is becsülettel állják meg helyüket a piacon.

Ugyancsak a negyvenes években már a zsidók nagy lendülettel vettek részt az iparmozgalmakban is *Az óbudai Goldberger-gyár*, amely már 1785-ben alapított, akkor emelkedett a fejlődés oly jelentős fokára, hogy készítményei az ország határán túl is kikerültek. *A herendi porcellángyár*, Fischer Mór alapítása, 1842-ben az első magyar iparműkiállításon már bronzérmes, 1847-ben pedig nagy aranyérmes nyer. Egyáltalán a múlt század negyvenes éveiben a hazai zsidóság egyre erősödő tényezője lett a magyar gazdasági életnek, de ugyanakkor lelkes együttérzéssel kért részt a *kor nemzeti reformmozgalmaiban*.

Még kitagadva a jogokból, 1848 márciusában *elsőnek jelent' kezeit a zsidóvallású magyar ifjúság, hogy belépjen a nemzetörtségbe, a pesti izraelita hitközség elnöke pedig körlevelet küldött valamennyi hitközséghez, buzdítva a zsidókat áldozatkészésre a nemzet iránt*. És ámbár az egyenlőségnek a 48-as márciusi napokban élelrekelő eszménye még nem képes a zsidókkal szemben uralkodó elfogultságot leküzdeni, ez a fájdalmas csalódás sem tudja elfojtani a zsidóság lelkesedését és áldozatkészését a haza iránt.

Nem vették be a zsidóvallású ifjakat a nemzetörtségbe? – Nos, *a zsidó ifjak külön zsidó századot alakítottak Táncsics Mihály vezetése alatt. Áldozatkészésre volt szükség a haza oltárán? Nos, a „pesti izraelita társulat” a legnagyobb összeggel szerepel az áldozatok között és 50.000 forintot ad kölcsön az államnak, azonfelül tagjai között gyűjtést rendez, amelynek eredmémjeképpen további 30.000 forint kölcsönt, 8000 forint és 400 lat ezüst ajándékot szolgáltat be a kincstárnak, a pesti zsidó templomok és a pesti chevra kadisa pedig leszedik a tórák ékszereit és egymaguk több mint 2000 lat ezüstöt raknak a haza oltárára.*

Jogai írhatta tehát a magyar zsidóság 1848 július 24-én, a magyar országgyűléshez inlé/ett beadványában a következőket:

– *„Meggyalázva, visszautasítva, lábbal taposva bár, azon szavak hallatára: – Veszélyben a haza! – teslvéreink közül számosan mentek a halál torkába, számosan siettek vagyonukkal járulni a haza szükségéi fedezésére, készséggel és lelkesedéssel.”*

A tények igazsága erősítette meg a magyar zsidóság ez 1848 júliusi beadványának minden szavát, de csak októberben, amikor *Jellasics* csapatai törtek be az országba, akkor dőltek le az elfogultság korlátai és nyíltak meg a magyar honvédsereg elzárt söröpói a zsidóság számára, – a városi és falusi zsidóság pedig ezrével özönlött a haza védelmére a háromszinü lobogók alá.

A zsidóság ez önfeláldozó hazafias mozgalmában vezetőszerepet vittek *az Einhorn-testvérek*. akiknek egyike. *Horn Ede* néven, később a kiegyezés korszakában kereskedelmi államtitkár lett és ő

volt az első zsidóvallású államtitkár Magyarországon. A szabadságharcban pedig, mint azt maga Kossuth is megerősítette, a 180.000 főnyi honvédseregben 20.000 volt a zsidó, tehát az egésznek kilenced része, holott a lakosság arányszáma szerint a zsidók az egész lakosságnak csak harmincad részét tették.

Hogy pedig a zsidók mily hősiiesen harcoltak és áldozták életüket a hazáért, ezt a szabadságharc két legnagyobb tábornoka, Görgey Artúr és Klapka György a tények és dokumentumok egész sorozatával igazolta. De igazolja ezt náluk is beszédesebben az osztrák Haynau tábornoknak kegyetlen ítélete, amellyel a szabadságharc leveretése után a pesti, óbudai, kecskeméti, ceglédi, nagykovácsi és irsai hítközségeket kétmillióháromszázezer forintnyi hadisarccal sújtotta, azzal a megokolással, hogy: „a Magyarországon levő izraelitáknak legnagyobb része érzelmeik és gonosz cselekvésmódjuk által előmozdítottak az ottani forradalmat, mely az ő közreműködésük nélkül sohasem nyerhetett volna olyan kiterjedést.”

Ez az ítélet, mely a magyar izraeliták érzelmeinek és „gonosz” cselekvésmódjának tulajdonítja a magyar szabadságharc hatalmas kiterjedését, – Haynau-nak ez a „megbélyegző” ítélete a magyar zsidóság hazafiasságának egyik legszebb erkölcsi dokumentuma lett.

És ha a 48-49-es törvényhozás még nem iktathatta forma szerint törvénybe a magyar zsidóság emancipációját, a 67-es nemzeti újjászületés korszakának egyik legelső feladata volt, hogy a hazai zsidóságnak érdemeik és ak¹ atosságuk elismeréseképpen megadja a teljes jogegyenlőséget, kimondván az 1867 : XII. törvénycikkben, hogy: „az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyenlően jogosítottaknak nyilvánul atnak, minden ezzel ellenkező törvény, szokás f vagy rendelet pedig ezennel megszűnik.”

IV.

A zsidóság szerepe Nagy-Magyarország felépítésében

Az 1860-ban meginduló nemzeti újjászületés a maga harcos, építő táborában mindenütt ott találja a zsidóságot és a tárgyilagos történelem, valamint a kor hiteles tanúi és hivatott bírálói felekezeti különbség nélkül állapítják meg, hogy a fejlődés műve sokat köszönhet az ő munkájuknak. A közgazdasági alkotások terén a gyárak egész sorozatát alapítják, nagyrafejlesztik a papír- és nyomdászipart, megvetik alapját a magyar biztosítási ügynek, jelentőségre emelik a tőzsdét, a gabonacsarnokot, részt vesznek a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank megalapításában és általában a magyar közgazdaság szilárd bástyaivá erősödő bankok

egész sorozatának megalapozásában. A *malomipart*, a *bányaipart* zsidók közreműködésével emeltek közgazdasági jelentőségű magas fokra, zsidók vettek jelentékenyen részt a legnagyobb *szénbányaművek*, a *Salgótarjáni*, az *Északmagyarországi*, a *Magyar Általános Kőszénbánya* alapításában és fejlesztésében, zsidók által létesített részvénytársaságok alapították meg a *Rimamurányit* és az ipartelepek, iparvasutak egész sorozatát. Ma is jelentős közgazdasági tényezők gyanánt szereplő családok maradandó alkotásaikkal szolgáltattak beszédes igazolást arra, hogy amit 1782-ben az a két szegény óbudai zsidó ígért, nem volt üres ígélet, mert igenis, a zsidók közreműködésével fellendülő kereskedelem által Pest Magyarország első kereskedelmi városa lett, sőt a világpiacon is jelentős számottevő tényező.

Hogy a zsidók nagyarányú közreműködése a magyar közgazdasági életben mennyire emelte a magyar ipart és kereskedelmet, ezt illusztrálja az is, hogy az *1885-iki országos kiállításon 8218 kiállító között*, – amely számban benne foglaltatik a több mint ezer különböző részvénytársaság, hatóság, iskola és egyéb testület is, – *1155 zsidó kiállító volt*, tehát a magánkiállítók *hatodrésze* volt zsidó, vagyis: a zsidó lakosság akkori *4.8%-os arányszámával szemben több mint 16%*, az *összes kitüntetettek közül pedig, akiknek száma 3890 volt, 611, vagyis: 17.5% zsidó kiállító részesült kitüntetésben*.

A magyarországi zsidóság történelmi helyzetének fejlődése hozta magával, hogy a magyar zsidók *főkép közgazdasági téren* helyezkedtek el és ez a történelmi fejlődés hozta magával azt is, hogy más pályákon nem volt módjuk arányosan elhelyezkedniük. De bizonyos az is, hogy amíg a keresztény elemek zöme következetesen távol tartotta magát tovább is a gazdasági pályáktól, addig az ország izraelita vallású polgárai, mihelyt erre módjuk megnvilt, boldogan kerestek képességeik számára teret a feltáruló új pályákon, hogy munkálkodásukkal minden téren hasznossá tehessek magukat.

A magyar publicisztikában, a magyar politikában, a képviselőházban úgy, mint a főrendi-, illetve felsőházban, a tudományban, az irodalomban, a festészetben, a szobrászatban építészetben, színészetben, nemkülönben a magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki karban s általában a szellemi pályák valamennyi vonalán a nevek egész sorozatával találkozhatunk, amelyek a magyar kultúra terén újtjelzőként szerepelhetnek s bizonyosságul szolgálhatnak arra, hogy a magyar kultúra művelésében a magyar zsidóság termékenyítően hűtött közre. Államhivatalok vezető pozícióiban, még miniszteri és államtitkári székben is, Budapest főpolgármesteri és alpolgármesteri székében, felsőbíróságaink ítélkező tanácsainak élén és tanácsaiban mindenütt helyet nyertek az izraelita hitfelekezet tagjai és nincs senki, aki rá tudna mutatni arra, hogy ezt a helvüket mindenütt becsülettel meg nem állottak volna. De rá kell mutálni arra, hogy *a fizikai munkában is számarányán felül* vett részt a zsidóság és a békebeli, *1910-iki* statisztikai adatok szerint a férfimunkások

összlétszámában 11.3%, míg az 1920-as adatok szerint 14% volt a zsidók arányszáma, lehat *csaknem háromszorosa az országos arányszámnak.*

Ha most ezek után felvetjük a kérdést, hogy *miért és hogyan* tudták a zsidók Magyarország gazdasági és szellemi életében a hasznos és üdvös teljesítmények egész sorozatát produkálni, erre a felelet az, hogy *azért tudtak eredményesen dolgozni, mert hagyták őket dolgozni, mert munkájuk értékesben, sőt kitüntetésben részesüli, értékes embereik egészen a bárói rangig jutottak fel és a békének, a megértésnek, a megbecsülésnek ebben a légkörében élt, virult az egész ország és benne annak minden rétege.*

Jól ment a dolga az országnak. *A béke boldog korszaka volt ez, a munka és az érvényesülés szabadságának korszaka, amikor az egyházpolitikai törvények a lelki összhangot váltották valóra az ország egyházai és felekezetei között és magától érlelődött meg a recepció törvénye, amely az izraelita vallást törvényesen bevett vallásnak nyilvánította, úgy hogy magyarnak érezhette itt magát felekezeti különbség nélkül mindenki, aki a magyarság ügyét híven és szeretettel szolgált.*

És akkor jött *a háború.* Lelkes fellángolás végig az országon, de csakhamar egyre növekvő gond, nélkülözés, szenvedés. És meg lehet állapítani, hogy amiként a béke napsugaras munkájában, akként a véres harcok és küzdelmek megpróbáltatásaiban is hazafias önfeláldozással vett részt a hazai zsidóság. *Készséges áldozottsággal sorakoztak a hazai izraeliták az ország minden másvallású polgárával együtt a harc vonalba az 1914-ben reánk szakadó világ háborúban,* lelkük gyökereiben áthatva a tudattói, hogy számukra nincs más ügy, mint a magyarság ügye. A legmagasabb rangú hadvezérek elismerése mellett *tízezer magyar zsidó hősi halott* tett bizonyosságot a zsidóvallású magyar katonák hazafias önfeláldozásáról és arányszámukon felül szerepelnek *a háború rokkantjai között is az izraelita vallású hadviseltek,* aminek jeléül a Budapesten nyilvántartott 3608 rokkant közül az 1929-iki hivatalos kimutató szerint 915 az izraelita, tehát 25.3%, *a 100%-os rokkantak közül pedig 23% a zsidó,* – holott a zsidók arányszáma Budapesten ugyanakkor csak 20.3% volt.

Íme, a béke együttvégezett áldásos munkája után így küzdött és vérzett együtt a zsidóvallású katona a másvallású katonákkal és esett el, vagy rokkant meg velük együtt a haza védelmében.

V.

A zsidók korlátozása az érvényesülés szabad útjain és a holsevizmus alaptalan vádjá

Sajnos, a világháború után újra bekövetkezett a történelemnek az a meg-megismétlődő folyamata, hogy amikor az ország súlyos gazdasági válságba került, akkor egyúttal újból felülkerekedett az antiszemitizmus. És amint láttuk a mohácsi vész után a zsidóüldözések kitérését úgy kellett tapasztalnunk ezúttal is a vesztt háború és forradalmak után a gyűlöletnek és az üldözésnek megnyilatkozásait, amelyek a gazdasági élet egész vonalán éreztették pusztító hatásukat.

Szomorúan kellett tapasztalni, hogy amikor Magyarország elvesztette területének háromnegyed- és lakosságának kétrmmadrésztét, amikor elvesztettük mezőgazdasági kultúránk bőséges termőhelyeit, iparunk legszebb üzemeit és Csonka-Magyarország egész lakosságával együtt az egész magyar zsidóság is súlyos válságba került: akkor a zsidóságra nézve ezt a válságot tetézték azok a fájdalmas társadalmi jelenségek, amelyek a magyarországi holsevizmus után a zsidósággal szemben felülkerekedtek olyannyira, hogy a békeidők egyenjogúságának boldog harmóniája felborult.

Bántó törvényhozási és adminisztratív intézkedések sujtóitak a magyarországi zsidóságra úgy a numerus clausus életbeléptetésével, mint az állami igazgatás intézkedéseinek egész sorozatával, melyek következtében a magyarországi zsidóság lépersől-lépersre kiszorult a közhivatalokból, sérelmet szenvedett a földbirtokreformnal, mellőzést a vitézi rendnél, nem részesült a régi támogatásban iskolainak fenntartására és kenyérkereső existenciájuktól is számosan estek el a trafik- és italmérésí engedélyek revíziója és egyéb bántó intézkedések folytán.

Hadd iktassuk ide jellemzésül csak az italmérésí engedélyeknek 1920-as és 1930-as végszámait, amelyek szerint 1920-ban az italmérésí engedélyek száma 13.740 s ebből izraelita kézben 4011 volt. 1930-ban az italmérésí engedélyek száma 14.267-re emelkedett, viszont az izraelita kézben levő engedélyek száma 2845-re szállt le, tehát 29%-kal csökkent.

A felelőtlen kilengéseknek és az intézményes kormányintézkedéseknek magyarázatát és mentegetését ebben az időben azzal próbálták megadni, hogy *mindez azért történik, mert a zsidók zúdították rá Magyarországra a holsevizmust* és a holsevistavezetők nagyrészt a zsidókból kerültek ki.

A holsevizmus zsidó származású propagálóival szemben joggal lehet hivatkozni arra, hogy zsidóvallású magyar államférfiú *Vázsonyi Vilmos* volt az, aki a holsevizmus veszedelmére *elsőnek* hívta fel a hazai közvélemény figyelmét és *elsőnek* szállott szembe

ezzel a vészterhes áramlattal. Gróf Apponyi Albert írja Vázsonyi Vilmosnak a bolsevizmus veszedelmével való szembeszállásáról a következőket:

– „Erről illetékes vagyok nyilatkozni. Mert rövid, de válságos időkben esett minisztersége alatt minisztertársa voltam Vázsonyi Vilmosnak és megfigyelhettem szereplését a minisztertanácsban, mikor olyan kérdések merültek fel, amelyek a fenyegetett társadalmi rend megvédésére vonatkoztak. Nos hát védelem tekintetében senkiséim volt nála elszántabb és őszintébb Népszerűségének kockázatásával, egy időben egyenesen feláldozásával, vivta keresztül tárcája keretében a szükséges óvó-intézkedéseket. Ha akkor, amikor az úgynevezett „nemzeti tanács” alakult meg és a törvényes ország felretolásával magát nyilvánította a nemzeti hatalom képviselőjének, még Vázsonyi az igazságügy miniszter, – (hozzáteszem: és Tóth János a belügyminiszter) – akkor azok az urak fél óra múlva a dutyiban ülnek és egy másik félóra alatt a kétes elemek a kaszárnyákban lefegyvereztetnek; és nincs októberi forradalom és nem állnak be annak borzalmas kül- és belpolitikai következményei”

Íme, a bolsevista vád ellensúlyozásaképpen az érem másik oldala; – gróf Apponyi Albert megvilágításában... A magyar képviselőház naplója történelmi dokumentumként örökíti meg Vázsonyi Vilmos akkori igazságügyminiszternek 1918 február 6-iki beszédét, amelyben a bolsevizmus lappangó veszedelmével szemben döntő erővel emeli fel szavát, mondván: – „A bolsevizmus minden, akár lappangó, akár alattomos, akár nyílt glorifikálását meg nem engedem és elfojtom... ! Majd hozzá fűzi: – „És ahol a sajtóban ezt az irányzatot észrevettem vagy észreveszem, igenis, teljes tudatában felelősségemnek, ezt az akár kriptogám, akár nyílt bolsevizmust nem engedem meg és eltaposom!” – És megrendítő jós latként hangzottak el e beszédben a történelmi jelentőségű szavak: – „Magyarország nyitott határai, ha itt a bolsevizmus példáját követik, ha itt a katonáink harci kedve megszűnik és a bolseviki tanokat követik, azt jelentik, hogy bejönnek ellenségeink és feldarabolják ezt az országot!” – Valóban, nem volt senki, aki ebben az időben több erővel szállt volna szembe a bolsevizmus veszedelme ellen, De már a bresztlitovszki békekötés ellen is Vázsonyi Vilmos volt az, aki óvást emelt a minisztertanácsban és a minisztertanácsi jegyzőkönyv tehet tanúságot arról, mily fertőző veszedelmet látott ő a bolsevikkkel való tárgyalásban és békekötésben.

És nem lehet elsiklani Fábrián Béla bátor agitációja fölött sem, amelyet 1918 tavasza óta, amióta az orosz hadifogságból hazatért, szóban és írásban, cikkek és könyvek sorozatában, társadalmi testületek gyűlésein és népgyűléseken a bolsevizmus veszedelme ellen állandóan folytatott. Az októberi forradalom kitörésekor a budapesti büntető törvényszék bíróinak és ügyészeinek gyűlése az ő bátor felszólalása és javaslata alapján határozta el, hogy nem járul esküté-

telre az akkoriban megalakult Nemzeti Tanács elé. Nem szűnt meg a Károlyi-korszak alatt sem Fábíán Béla a bolsevista veszedelem ellen agitálni, sürgetve felekezeti különbség nélkül az egyházak és a társadalom összefogását, úgy hogy mindezek következtében ő volt az első, aki a proletárdiktatúra kitörésével a bolsevisták börtönébe került és utána Sándor Pállal az élükön a zsidóvallású tisztek egész sorozata

De nem lehet elsiklani a dolgos és hazafias zsidóvallású magyar polgárság tízezeinek ellenállása fölött sem, amely a bolsevizmussal szemben megnyilatkozott. És számokkal igazolhatóan meg lehet állapítani, hogy a zsidók éppen úgy sínylődtek a bolsevista börtönökben, mint a másvallásúak, a bolsevistagyilkolásoknak éppen úgy estek áldozatul ők is, viszont ugyanúgy ott voltak ők is az ellenforradalmárok sorában, mint a másvallásúak, hogy megdöntésük a rémségek uralmát és tiszteletet parancsoló számban ékeskednek ott a bolsevizmus zsidóvallású mártírjainak nevei a proletárdiktatúra vértanúinak országháztéri emlékoszlopán.

Az antiszemita agitáció különben is ríkióan túlozza a zsidók szereplésének számadatait a bohevizmus tekintetében. Az első orosz kommunista kormány tizenöt népbiztosából például csak az egyetlen Trotszkij volt zsidó, aminthogy egyébként is meg kell állapítani, hogy azok a zsidók akik külföldön, de különösen a magyarországi proletárdiktatúrán mint vezetők szerepeltek, előbb tagadták meg hitüket, semmint hazájukat, előbb téptek szét minden köteléket, amely a vallás hagyományaihoz fűzte őket, semminthogy a holvevizrnushoz szegődtek volna úgy, hogy még mielőtt a felekezeti őket kiközösítette volna, ők maguk közösítették ki magukat a zsidó vallásból. Ezt a kétségbevonhatatlan tényt nem homályosíthatja el semmiféle antiszemita propaganda. Ha a bolsevisták csakugyan annyira és oly dominálóan a zsidók volnának, akkor miért irányul a bolsevizmus üldözése a zsidó vallás ellen épp úgy, mint minden más vallás ellen? Avagy Oroszországban nem zárták-e be épp úgy a zsinagógákat, mint a keresztény templomokat s a zsidó vallást nem épp úgy üldözik, mint a kereszténységet? Minálunk pedig a proletárdiktatúra nem elsősorban a főként zsidó kézben levő üzleteket zárta be és a főként zsidó vezetés alatt álló közgazdasági vállalatokat sajátította ki? – A bolsevizmus nem írható semmilyen vallásfelekezeti rovására, mert hiszen a bolsevista eszmék elsősorban a vallás ellen irányulnak és a bolsevista vezetők valláskülönbség nélkül minden vallást egyformán próbálnak megsemmisíteni, hogy az Egy-Isten magasztos hitelvei helyébe az ő társadalomfelforgató eszméiket, az emberi méltóság és az emberi szabadság megszentelt elvei helyébe pedig az ő elnyomó zsarnokságukat juttassák uralomra.

A bolsevizmus ellen megindult küzdelemben épp ezért felekezeti különbség nélkül kell összefognia a konstruktív társadalomnak.

E küzdelemnek pedig *első feladata* az volna, hogy a legveszedelmesebb front ellen, vagyis *a szovjettel szemben* állítsa fel védelmi harcvonalát. Ehelyett az utóbbi években sorra nyíltak és nyílnak szét azok a gazdasági sorompók, amelyek az orosz szovjeturalmat az európai államoktól elkülönítették, sorra telepedtek és telepednek meg a szovjetkövetségek az európai államok fővárosaiban és sorra fűződnek, sőt erősülnek a gazdasági kapcsolatok a bolsevista Oroszország és a bolsevistaellenes európai államok között, megfélemlítve arról, hogy *a gazdaságilag még olyan szükséges áruexport ellentételeként mindig számolni kell azzal a propagandaimporttal, amelyet a szovjettel való gazdasági kapcsolat bizonyos mértékig maga után von és hogy – amint erre meggyőző erővel éppen Fábrián Béla mutatott rá a magyar képviselőházban – a szovjetkövetség paszta létezése már a szabadalmazott bolsevistapropaganda lehetőségeit jelenti*

De még, ha az ország határai közé szoruló mozgalomra korlátozzuk a bolsevizmus ellen irányuló küzdelmet, akkor is *súlyos stratégiai hibákat* kell látnunk, amikor *az egész* társadalom összefogása helyett *a bolsevislaellenes küzdelemből következetesen ki akarják rekeszteni a polgárságnak egg jelentékeny részét, a zsidóságot*, mely pedig épp úgy át van hatva a bolsevizmus veszedelmének tudatától és e veszedelemmel szemben való harci készségtől, mint a polgárság valamennyi többi rétege. *Sőt látnunk kell azt, hogy e helyzet következményeképp a bolsevistaellenes küzdelemnek egyik természetes fegyvertársa, a zsidóság, ahelyett, hogy mini küzdő fegyvertárs, fejthetné ki ereje teljességét a bolsevistaellenes fronton, maga is e front meg-megajuló támadásainak tűzvonalába kerül, amikor a jelszavak zavaros tömkelegében az antibolsevizmus jelszavát az antiszemitizmus jelszavával azonosítják és az antibolsevizmus éle szinte ugyanúgy irányul a zsidók, mint a bolsevisták ellen.*

Ez ellen a beállítás ellen *a hazai zsidóság mindig óvást emelt és sohasem tudott benne mást látni, mint a szélsőségesen jobboldali csoportok gyűlölködő propagandáját.*

A hazai zsidóság lelke meggyőződéséből emelte fel mindenkor tiltakozó szavát a méltatlanul általánosító ráfogások ellen, amelyek egyes egyének bűnéért az egész felekezetet akarják büntetni. A magyarországi izraelita hitfelekezet hivatalos vezetői már évekkel ezelőtt hozták meg *ünnepélyes határozattal intézményes intézkedéseiket* az összes magyarországi izraelita hitközségek keretében a hívők lelkének minden szélsőséges áramlattól való megóvására és amikor a bolsevistaellenes szervezkedésre *az egyházak is összefogtak, a magyarországi izraelita hitfelekezet vezetői joggal állapíthatták meg, hogy ezzel csak az általuk is sürgetett akció kerül megvalósításra, a maguk részéről pedig csak újból megerősíthették azt a határozatukat, amely szerint a hazai izraelita hitközségek*

ezentúl is mindent el fognak követni, hogy a bolsevizmus veszedelmének elhárításában teljes erejükkel közreműködjenek.

Nyugodt öntudattal állapíthatja meg tehát ez a hazai zsidóság, hogy úgy, ahogy nem lehet letagadni teljesítményeit, amelyeket gazdasági és szellemi téren a haza javára produkált, akként nem lehet letagadni azt a kétségbevonhatatlan tényt sem, hogy *a bolsevizmussal semmi közössége nem volt, semmi közössége nincs és semmi közössége nem lesz.* Azok, akik itt, Magyarországon és a világ többi polgári államaiban a bolsevizmus gyújtózsínórájával a kezükben a fennálló rendet el akarják pusztítani, *éppen olyan távol állanak a zsidóságtól, mint a kereszténységtől. A hazai zsidóság azokkal, akik megtagadják Istent és a hazát, semmilyen közösséget nem vállal, őket zsidóknak éppen olaj kevésbé tekinti, mint magyaroknak. Kiveti a maga kebeléből őket és tiltakozik az ellen, hogy őket bárki is velük azonosítsa.* De éppen mert ez így van s mert nyilvánvaló az ilyenfajta agitáció veszedelme, rá kell mutatni arra, hogy a zsidóellenes agitáció a maga jelszavait, módszereit, ha némileg átfestve is, *a bolsevizmus fegyvertárából vette, hogy leggyakrabban olyan emberek állnak soraiban, akik a kommunizmusban kompromittálták magukat és akik az anfszemita-hecceket csak első lépésnek tekintik, melyet hamarosan követnek további lépések a nagybirtok, az egyház és minden országtartó tekintély*

VI

Az antiszemitizmus sodrában is a magyar revízióért!

Meg kell állapítani, hogy a társadalmi és gazdasági antiszemitizmus fájdalmas jelenségeit a hazai zsidóság bár keserűen, de törhetetlen hazafias hittel viselte. *A magyar zsidóság egyik vezető egyéniségének ajkáról hangzott el ezekben a napokban a szózat:*

– *„Könnyű a hazát szeretni akkor és könnyű a hazát szeretni annak, amikor a haza dicsőséget, boldogságot ad annak, aki szereti; de a hazát szeretni kell akkor is, ha a haza nem árasztja reánk szeretetének teljességét. Istent imádni kell akkor is, ha Isten porba sújt és mi imádjuk Egy-istcnünkr, imádjuk, ha jutalmaz vagy büntet. Imádjuk akkor is, ha szeretetével tőlünk elfordulni látszik és imádjuk a mi földi Istenünket: a hazát, bármilyen legyen is sorsunk ebben a hazában.”*

Így gondolkozott, így érzett, így viselkedett a magyar zsidóság azokban a szomorú időkben, amikor még a pozitív intézkedések és az egyéni akciók egész sorozata anyagi és erkölcsi létében támadta meg és ezren veszítették el állásukat, keresetüket és egzisztenciájukat.

Így érzett és így gondolkozott már az antiszemitizmus első jelenségeivel szemben, amelyek 1918 októberében mutatkoztak, amikor a magyar zsidóság vezetői Budapesten összeültek, hogy ezekkel a jelenségekkel szemben állást foglaljanak. De amikor a tanácskozás egybeülével kirobbant a szörnyű tény, hogy a háború elveszett és katasztrófa fenyegeti az évezredek Magyarország területi épségét: háttérbe szorult nyomban minden egyéni sérelem és az ülésen a hazai zsidóság vezetői – anélkül, hogy a maguk sérelmeit csak tárgyalni is próbálták volna, – a veszélyben levő hazáért emelték fel ünnepélyese szavukat és két szöveget intéztek az ország integritása érdekében: az egyiket az ország zsidóságához, kérve őket, hogy amennyiben a sors mostohasága az ország egyes részeit elszakítaná, maradjanak törhetetlenül magyarok, – a másikat Európa zsidóságához, amelyben arra hívták fel figyelmüket, hogy a magyarság hazát és jogot adott az ő zsidó vnlású polgárainnk: a hagyományos magyar s/abadelvűség érdeke követeli tehát, hogy Európa minden felelős politikusa akadályozza meg a magyarság széttörését

Ez volt a magyar zsidóság első megmozdulása az összeomlás legelső óráiban.

Hazafiasságának útjáról nem térve le se jobbra, se balra, öntudatosan utasította vissza a hazai zsidóság azt a külföldről feléje kínálgató kísértést is, hogy forduljon a numerus clausus ellen panaszával a genfi Népszövetséghez a trianoni békediktátum ama pontja alapján, amely egyenlő jogot köt ki Magyarországra bármily felekezeti polgára számára. A hazai zsidóság önértetes válasza az volt: – „Nemzetünk gyásza nem lehet jogaink forrása!” Sőt, külön deklarációban is tiltakozott a magyar zsidóság az ellen, hogy a numerus clausus ügyébe a genfi Népszövetség beleavatkozassak és amikor ez az ügy Genfben mégis napirendre került, gróf Klebelsberg Kunó, akkori kultuszminiszter, a Népszövetség genfi ülésén elsősorban a magyar zsidóságnak erre az ünnepélyes deklarációjára hivatkozott, amely megállapítja, hogy a numerus clausus ügyét az ország belső ügyének és az intézmény megdöntését a, maga otthoni feladatának tekinti.

Ámde, mindezekon túlmenően, a maga sérelmein felülemelkedve, ez a hazai zsidóság volt az, amely törhetetlen nemzeti érzésében ismételen fordult ünnepélyes szóattal az elcsatolt területek magyar zsidóságához, kérve őket, óvják meg hűségüket magyarságuk iránt és vallják magukat az elszakított részekben is törhetetlenül magyaroknak! Aminthogy a soproni népszavazás örvendetes eredményében. omelv Sopron magyar városának a „civitas fidelissima” jelzőjét juttatta, rtire van az ottani magyar zsidóságnak is és

amikor a *legutóbbi csehszlovák népszámlálás* rendelkezései az ottani magyar zsidókat arra akarták kényszeríteni, hogy magukat zsidóknak és ne magyaroknak vallják, *a hazai zsidóság vezetője a Revíziós Liga vígadóbéli nagygyűléséről adott kifejezést a tiltakozásnak e jogfosztó kísérlet ellen, buzdítva Kassa, Pozsony, Ungvár városának zsidó vallásu magyarjait: tartsanak ki rendíthetetlenül magyarságuk mellett.*

Történelmileg igazolt lény ma már, hogy ez a felhívás nem maradt pusztába kiáltott szó, mert *az elszakított területeken a magyar zsidóság mindenkor az ottani magyar nemzeti kisebbség erős alkatelemének bizonyult, az erdélyi magyar pártnak az erdélyi zsidóság ma is egyik legnagyobb erőssége, – hivatalos nyilatkozatban erősítette meg ezt a tényt az erdélyi magyar párt vezetősége csak legutóbb a Goga-kormányval szemben, amely az erdélyi magyar zsidókat nem akarta magyaroknak elismerni, – és bárhogy akarják eltéríteni vagy megfosztani a zsidóságot magyarságától, bármily nyomást gyakoroljanak raja, hogy inkább zsidó nemzetiségűnek vallja magát, semmint magyarnak: a Magyarországtól elszakított zsidóság a megszállt területeken mindenütt a magyar nemzeti eszme és a magyar kultúra hűséges fenntartója és ápolója marad.*

Itthon pedig a hazai zsidóság ugyancsak minden alkalmat megragad, hogy nemzetének javát külföldi, akár felekezeti, akár üzleti összeköttetései révén is szolgálja és a revízió eszméjét megérlelésre segítse. Ennek érdekében ismételtelen azon volt, hogy a külföld zsidó vallásu nagy áilamférfiait és gazdasági tényezőit meggyőzze a magyar igazságról, *hirdetve azt a tételt, hogy egész Magyarországnak használva, tud csak hasznára lenni a külföldi zsidóság a magyar zsidóságnak.*

VII.

A zsidóság számszerű és gazdasági leromlása az összeomlás óta

Bizonyára a magyarországi zsidóság e következetesen tanúsított hazafias magatartásának is része volt abban, hogy az első hevülletek lecsillapultával úgy látszott, mintha a magyarországi zsidóság helyzete bizonyos nyugópontra kerülne. Valóban, *1925-től kezdve nemcsak kormánynyilatkozatokban, hanem kormány cselekedetekben is az enyhülés jelei mutatkoztak.* Az izraelita felekezetet megillető államsegélyeket némileg újból rendezték, a numerus clausus törvényét úgy módosítottak, hogy az – legalább látszólag – elvesztette a zsidó vallás ellen irányuló jellegét, noha a gyakorlatban továbbra is a zsidó vallásu ifjak ellen irányul, új törvényekkel képviselőket biztosítottak az izraelita felekezet számára a magyar felső-

házban, – forma szerint tehát jogilag a zsidóság helyzetében további rosszabbodás nem következett be.

De ha forma szerint nem is, lényegileg és főként gazdaságilag egyre rosszabb lett a zsidóság helyzete, ami szomorúan tükröződik vissza a statisztika számadataiban is, mert a magyarországi izraeliták száma 1920-ról 1930-ra 473.000-ről 444000-re csökkent, tehát 6%-kal fogyott a zsidóság ugyanakkor, amikor az ország lakossága jelentős mértékben, 8.1%-kal emelkedett.

Még jellemzőbb adatokkal szolgálnak a hazai zsidóság helyzetének leromlásáról a születési és halálozási számadatok: 1930-tól 1935-ig a zsidó születéseknek 4883 léleknyi évi átlagszámával 6207 léleknyi évi halálozási állagszám áll szemben, – jeléül annak, hogy a zsidóság természetes szaporodása nemcsak megszűnt, hanem a halálozások 21%-kal múlják felül a születések számát, ugyanakkor, amikor 1931-től 1935-ig általában, tehát az összes felekezeteket egybefoglalóan, a születések száma 58433 lélekkel, vagyis 42%-kal múlja felül az elhalálozások számát.

Mégis, e meg nem cáfolható szörnöm tényadatokkal szemben is egyre erősbül Magyarországon az agitáció, amely a zsidóság rovására akarja rendezni a magyarság minden gazdasági és szociális problémáját, többek között az állásnélküliség és keresetnélküliség általános problémáját.

Röpiratok, röpcédulák, népgyűlések mind sűrűbben terjesztik a hangzatos szövegeket hogy: „a zsidóság a magyar gazdasági életnek legjobb pozícióit foglalja el, a nemzeti jövedelemből aránytalanul nagy részt szerez meg és céltudatos mesterkedéssel tartja távol a keresztény elemeket a gazdasági élettől.” Ezek és ezekhez hasonlóak azok a vádak, amelyekkel a magyarországi nyilas-keresztes mozgalmak és azok, akik e mozgalmak szellemével közösséget vállalnak és akik a politikai érvényesülés céljából minden eszközt megengedhetnek tarlanak, agitációjukat német minta nyomán alátámasztani próbálják. Ezeket a vádakokat pedig a mindinkább elvaduló politikai agitáció olyan lelkiismeretlenül, annyira a tömeg-szenvedélyekre spekulálva, olyan gyűlölködő jelszavakkal terjeszti, hogy a magyar zsidóságnak mélyeséges aggodalommal kell felvetni a kérdést: vajjon ez a törvények uralma mellett lehetséges-e? Lehetséges-e, hogy minden jog és igazság ellenére így próbáljanak válaszfalakat állítani magyar és magyar közé, megalázó különbséget tenni polgár és polgár között és visszaidézni állapotokat, amelyeknek emlékét műveit országok szégyenletesnek bélyegzik?!

Vádat kovácsolnak a hazai zsidóság ellen abból, hogy arányszámán felül jutott érvényesülésre a gazdasági életben. De hát nem a magyarországi zsidóság történelmi fejlődése hozta-e magával, hogy a magyar zsidók főleg közgazdasági téren helyezkedtek el? És volt-e vajjon évszázadokra visszamenően más pálya nyitva a zsidóság számára, mint a gazdasági pálya? Avagy akadtak-e a magyar nemzetnek másvallású fiai, akik kereskedelmi pályára menni akartak volna?! Nem állapítja-e meg Szekfü Gyula közismert törté-

nelmi műve is, hogy *a rendi Magyarországon nemes ember nem akart foglalkozni kereskedelemmel* és hogy amikor a nemesi középosztály tagjai birtokaikból kicsöppentek, azok inkább a megyei, vagy állami hivatalokban kerestek elhelyezkedésüket, semhogy gazdasági pályákra mentek volna?!

A keresztény társadalom tagjai még a háború előtt való években sem tartották „úri” foglalkozásnak a gazdasági pályát és inkább mentek akár a legkisebb közhivatali állásba is, semminthogy a pult mellé vagy valamely gazdasági vállalat íróasztala mellé szegődtek volna. Ilyen körülmények között: *ha már mások e pályákra nem mentek, nem volt-e helyes, hogy a zsidóvallása polgárok vették kezükbe, számarányukon felül e téren a munkát és nem volt-e hasznos a hazai zsidóság munkája a gazdasági életben?! Nem töltötte-e be hivatását a hazai zsidóság e téren oly híven és értékesen, hogy kereskedelmi életünk, iparunk, vállalataink, bankjaink éppen a hazai zsidóság tevékeny közreműködésével emelhették a nemzeti értéktermelési arra a színvonalra, amelyről azt a trianoni katasztrófa sem tudta egészen ledönteni¹?*

A magyar ipar és kereskedelem *elismert pozíciót* szerzett az egész világon ennek az országnak és *nem lehet azt mondani*, hogy a keresztény társadalom tagjai csak úgy „átengedték” a kereskedelmi és gazdasági pályákat a hazai zsidóságnak. „*Átengedni*” csak azt lehet, ami már valakié volt, de a hazai zsidók a magyar gazdasági munka *úttörői* között szerepeltek. És nem lehet mondani azt sem, hogy a magyar gazdasági pozíciók *csak úgy maguktól* alakultak ki. A kereskedelemnek, iparnak s általában a gazdasági életnek minden egyes pozíciója *generációk fejlődésének eredménye*, amibe nem lehet csak úgy egyszerűen, egyik órától a másikra beülni, ehhez nem elég a gumibot vagy a fókus, amivel el lehet kérgetni azt, aki benne ült valamely pozícióban, hogy helyébe aztán üljön más, *ehhez – mint ahogy ezt régi, patinás, keresztény cégek és vállalatok példája is igazolja – szorgalom, munka, tudás, apáról-fiúra szálló tapaszteltság, generációknak ráneveltségéből fakadó rátermettség szükséges.*

Nem gáncs, hanem elismerés jár tehát felekezeti különbség nélkül mindazoknak, akik az ipart, a kereskedelmet, a gazdasági életet arra a színvonalra emelték, hogy az oly erőt és tekintélyt tudott adni ennek az országnak, amely erő és tekintély áldásosán éreztethette hatását az összeomlás megrázkódtatásai után is és amely gazdasági erő nélkül nem válhatott volna gazdasági életünk talapzata oly szilárddá, hogy meg nem rendült alapon tudott megindulni az összeomlás után a nemzeti újjáépítés munkája, amiről éppen bankjaink tehetnek tanúságot, amelyek akkor, amikor világszerte hatalmas intézetek roppantak össze, szilárdan állottak meg helyüket és gazdasági életünk védőbástyáivá tudtak erősödni.

Amíg azonban közgazdasági intézményeink minél erőteljesebben igyekeztek hivatásukat a gazdasági élet terén teljesíteni, addig – és erre rá kell mutálni a zsidóellenes agitáció jelszavaival szem-

ben, – magának a zsidóságnak helyzete a gazdasági élet terén egyre romlott az összeomlás óta. Amíg például az iparban 1920-ban az önálló iparosok száma összesen 227.868 volt s ezek között a zsidó 28.090, vagyis 12.3%, addig 1930-ra az önálló iparosok száma általában 216.516-ra szállt le, a zsidóké pedig 23.866-ra, vagyis 11.02%-ra. Még szembevetőbb a leromlás a kereskedelmi és hitel-élet terén, ahol az önállóak száma 1920-ban 75.149 volt s ezek között zsidó 40.275, vagyis 53.7%, ezzel szemben 1930-ra az önállóak száma általában 83.995-re emelkedett, viszont a zsidóké 38.295-re szállt le, tehát 45.5%-ra.

Rá kell mutatni továbbá arra, hogy a zsidók elhelyezkedése a köztisztviselői pályán 1910-től 1930-ig 5%-ról 2.92%-ra szállt le, azóta pedig ez az arányszám tovább is még erősebben csökkent. S ha vádként hánylorgatják fel, hogy egyes pályákon a hazai zsidóság arányszámán felül is szerepel, nem lehet szemet hunyni afölött sem, hogy az őstermelés terén viszont ez az arányszám az 5.1%-os országos arányszámmal szemben mindössze 0.33%.

De visszatérve az iparban, bankban, kereskedelemben, általában a gazdasági életben való elhelyezkedésre, az bizony igen kevés ember számára jelent vagyoni vagy jövedelmi szempontból kivételes pozíciót. Mert amikor megállapítjuk, hogy a zsidóság egy bizonyos percentje az iparban helyezkedett el, amikor – itt nem néhány gyártulajdonos, vagy nagyobb jövedelmű ipari vezető ember pozíciójáról van szó, hanem ez azt jelenti, hogy az iparból élő mintegy 140.000 zsidónak legalább 95%-a bizony a kisiparos, gyárimunkás vagy segéd, legjobb esetben kishivatalnok nehéz munkával megszolgált szűkös kenyerét eszi. És bizony a pozícióra törtetők nem ezekre a szerény állásokra pályáznak, hanem a nagy javadalmazása pozíciókra, amikből pedig vajmi kevés van.

S ha azt mondjuk, hogy a zsidóság 43%-a a kereskedelemből él, akkor ne arra a néhány – számban mindegyre összezsugorodó – nagykereskedőre gondoljunk, kiket tehetség és szerencse kivételes pozícióhoz juttatott, s akik különben is áldozatosság tekintetében minden oldalról állandóan igénybe vannak véve, hanem arra a túlnyomó tömegre, mely szegényes boltokban tengeti életét, szorítva a szövetkezeti versenytől, egykézlől, közttehertől s ujabban egy féktelen agitációtól, mely talán el tudja érni, hogy a zsidó kereskedő szegénysége nyomorra váljék, de e révén új kereseti lehetőséget, kívánatos egzisztenciát senki számára teremteni nem tud. Csik egy pillantás a budapesti 1930-iki statisztikára, meggyőzhet arról, hogy – nem szólva az albérletre, vagy hónapos ágyra kényszerülőkről – 8.000 zsidóvallású fővárosi kereskedő közül 4.800, tehát 60% lakik puszta-konyhás, vagy egyszobás, illetve legfőleg kétszobás lakásban, jeléül annak, hogy a zsidóvallású kereskedők legtöbbször a legszerényebb viszonyok között él.

És így van ez a gazdasági élet egyéb területein: az irigyelt nagyjövedelmű állások száma rendkívül csekély, aminthogy csekély a mezőgazdasági szegénység számához viszonyíts a nagy-

birtokosok szama es csak a lelkiismeretlen agitáció merészeli úgy beállítani a dolgot, hogy a zsidóellenes tendenciák érvényesítése széles rétegek boldogulását jelenti. Ez az agitáció meghozhatja egyikét agitáló vezér jobb elhelyezkedését; egészben véve, azonban súlyos igazságtalanságot, nagyobb nyomort jelent, anélkül, hogy szociális problémáink megoldását a legkisebb részben is elősegítené.

VIII

Nincs beszivárgás és nagyobb a nincstelenek arányszáma a zsidóknál, mint a nemzsidók között

Nem lehet végezetül szó nélkül hagyni azt a sok téves és tendenciózus okfejtést, amely ugyancsak hozzájárult ahhoz, hogy a hazai zsidóság helyzete hamis beállításban tűnhessék fel. Különösen az úgynevezett „beszivárgást” vetették fel a zsidóság rovására, úgy tüntetve fel, mintha ezt a hazai zsidóságot magyarságában állandóan idegen elemek beszivárgása hígítaná fel, tendenciózusan előmozdítva, vagy legalább is helyeselve a magyar zsidóság által.

Ezzel szemben idéznünk kell dr. Buday Lászlónak, a Központi Statisztikai Hivatal néhai igazgatójának és Kovács Alajosnak, a Központi Statisztikai Hivatalban szolgálatot teljesítő miniszteri tanácsosnak megállapítását, melyek szerint: „*azt az általánosan elterjedt nézetet, hogy a zsidóság főképpen bevándorlás útján gyarapszik, népszámlálási és népmozgalmi adataink összevetése egyáltalán nem igazolja, sőt 1869 óta zsidó bevándorlás nincs, illetőleg azóta a zsidók kivándorlása állandóan felülmúlja a bevándorlást/*

Ami pedig a mai helyzetet illeti, annak jellemzésére hadd álljon itt a Központi Statisztikai Hivatal egyik közelmúlt évi adata, amely szerint például: *1935-ben összesen 1990 más országból ideköltözött egyén kapott lakbizonylatot, ezek között izraelita vallású 104, – e 104 izraelita vallású egyén közül pedig mindössze 4 jött Lengyelországból* Ehhez az adathoz pedig hozzáfűzhetjük azt, hogy a leg-utóbbi hetekben tartott fővárosi és vidéki razziaik is csak szórványosan, elenyésző kis számban és csupán néhány egyénről – Budapesten például sok ezer igazoltatás során mindössze harminc-negyen, Sopronban egy, Győrben három, Szabolcs megyében öt egyénről – állapították meg, hogy illetéktelenül tartózkodnak az országban, amiből kitűnik, hogy a határrendőrség valóban jól és lelkiismeretesen végzi kötelességét. Ily körülmények között külföldi s főként galíciai izraeliták beözönléséről nem lehet beszélni. Különben is

a kérdésnek szabályozása teljesen a hatóság kezében van, úgy, hogy az egész kérdés tisztára rendőri kérdéssé zsugorodik; a magyar zsidóság e bevándorlást soha nem kívánta, még kevésbé segítette.

De felülemelkedve ezeken a részleteken, ugyancsak a statisztika adataiból meg lehet állapítani, hogy a magyar zsidóság a maga túlnyomó zömében születésére és nyelvére nézve magyar. Az 1930-iki népszámlálás adatai szerint a hazai zsidóság 97.3%-a Nagy-Magyarországon született s míg a hazai zsidóság 97%-a magyar anyanyelvű, addig Magyarország nemzsidó összlakosságából csak 91.8 % vallja magát magyar anyanyelvűnek.

Egy másik téves és tendenciózus beállítás a hazai zsidóságot – szemben a másvallásúakkal – vagyonosabbnak s úgy akarja feltüntetni, mintha a javak eloszlásában kivételes helyzet jutott volna neki osztályrészlül. Ezzel szemben ugyancsak az 1930-as népszámlálási hivatalos adatok alapján kiténik, hogy a 444.000-nyi magyarországi zsidóság kilenctized része, vagyis 401.000 teljes nincstelenségben szenved, ugyanúgy, mint az a 6.900.000 többi magyar, aki a 8.688.000-nyi összes népességből se házzal, se házrészsel, se földdel, se földbérlettel nem rendelkezik. Zsidó és nemzsidó között a szegénység tekintetében csak az a különbség, hogy a zsidó szegények száma 0.7%-kal múlja felül 5.1%-os országos arányszámukat, tehát a zsidók között aránylag még több a nincstelen, mint a nemzsidók között. A szellemi pályák körében növekvő munkanélküliséget pedig illusztrálja az az 1935-iki hivatalos statisztikai adat, amely szerint a szellemi munkanélküliek között Budapesten a zsidók 29.6%-kal szerepelnek, vagyis 10%-kal a főváros izraelita összlakosságának arányszámán felül.

Jellemzően illusztrálja a zsidó vallású lakosság túlnyomó részének szegénységét a pesti izraelita hitközség kultuszdjának statisztikája is, mert ámbár a hitközség a mai viszonyok közt a kultuszadó tekintetében ugyancsak kénytelen igénybe venni tagjainak áldozatképességét, mégis: a hitközség 60.000 adóköteles tagja között 40 000 még 20 pengő évi adót sem tud fizetni, további 17.200 tagnak adója is 100 pengő alatt marad és csupán 2800 tag, tehát 4.7% szerepel 100 pengőnél magasabb kultuszadócúil, vagyis a fővárosi zsidóság 95.3%-a legszerényebb viszonyok között van, sőt a fővárosi zsidóság 24%-a közegélyre szorul.

Íme, így fest a tények és számok megvilágításában a valóság, szemben azokkal a célzatos beállításokkal, amelyek antiszemita alapon akarnak zsidókérdést csinálni s egyesek kivételes gazdagságát állítják szembe a tömegek szegénységével, amely tömegben, mint kimutattuk, arányszámukon felül szerepel a zsidó szegények tömege. Sajnos, nincs felekezeti különbség a szegénység tekintetében ebben a megcsonkított hazában, énp ezért felekezeti különbség nélkül kell ennek a szegem? országnak egész lakosságút az egész polgárságnak vállvetett együttműködőével gazdaságilag és társadalmilag felkarolni.

IX.

A józanság ereje és az erő józansága az antiszemitizmus ellen

Bizonyára voltak a kiegyezéstől a világháború kitöréséig terjedő időszakban is zavaró momentumok, amelyek a magyar zsidóság megbecsülésének összhangjában disszonanciát próbáltak kelteni és különösen a *múlt század hetvenes éveinek végén és nyolcvanas éveinek elején* próbálta erős antiszemita áramlat a magyar zsidóságot a szabad érvényesülés teréről leszorítani. A kormánynyilatkozatok és cselekedetek egész sorozata szállt erővel szembe ezekkel a törekvésekkel és *Istóczy Győző* antiszemita vezérnek már legelső zsidóellenes támadása ellen is félre nem érhető módon kelt ki *1875-ben Tisza Kálmán kormányának belügyminisztere, Wenckheim Béla*, kijelentvén, hogy „*a kormány igenis ellenséges állást foglalna el minden oly mozgalom irányában, mely a hazában létező egyházak és vallásfelekezetek vagy az azokhoz tartozó polgárok között a békés egyetértést s azok polgári jogainak kölcsönös tiszteletben tartását bármi részben megzavarná vagy bármely irányban megzavarni igyekeznék.*”

1877-ben egy újabb antiszemita parlamenti felszólalással kapcsolatban *Trefort Ágoston kultuszminister* rövid, kategorikus nyilatkozatát jegyzi fel a képviselőház naplója a következőkben:

– „*Nagyon sajnálom, hogy e Házban oly doktrínák fejtegettek, melyek a kor humanitárius elvei, e Ház nemes szellemével és nagyrészen a tényekkel is ellentétben állnak és amellet talán hamis és káros interpretációkra szolgáltatmánának alkalmat.*”

1880-ban, amikor az antiszemitizmus *Istóczy* vezetésével mind erősebben szervezkedik, *Tisza Kálmán miniszterelnök* jelentette ki a Házban, hogy: „*minden olyan mozgalom irányában, mely az osztályok, nemzetiségek és hitfelekezetek közti gyűlölséget és súrlódást idézi elő, a kormány teljesíteni fogja kötelességét.*”

Mindezeket a kormánynyilatkozatokat a szükséghez képest mindenkor *erélyes tettek* is követték, így: amikor a múlt század nyolcvanas éveinek elején először ütötte fel a fejét az *egyetemi numerus clausus* követelése és amikor az egyetemi ifjúság ez ügyben nyilvános gyűlést akart tartani, ezt a belügyminiszter *betiltotta*. *Az akkori szabadelvű párt pedig annyira szembehelyezkedett Istóczy Győzővel, hogy 1882-ben kizárta őt kebeléből antiszemita politikája miatt.*

A *tiszaeszlari per* idején ugyancsak az ország legkiválóbb elméi szálltak sikra, a kormány pedig *statáriummal* és *katonaság kirendelésével* vetett gátat az országszerte felburjánzó zsidóellenes zavargásoknak. Amikor pedig a féktelen agitáció eredményeképpen *1887-ben tizenhét antiszemita képviselő* került a képviselőházba, a felirati vita antiszemita szónokait fölényes gesztussal intette le

Tisza Kálmán miniszterelnök, kijelentvén, hogy: „aki az övékhez hasonló eszméket terjeszt, annak a józan ész ítéletétől félnie kell.”

1885-ben a legkiválóbb kálholikus egyházfi, maga Haynald Lajos kalocsai bíboros-érsek volt az, aki meggyőző erejű pásztorlevelet adott ki az antiszemitizmus ellen, felszólítván papságát, hogy egész buzgósággal tanítsák ki a népet szeretetre és a rágalmak elleni küzdelemre. Egy évvel később pedig a kormány, – szinte válaszul az antiszemita támadásokra – a főrendiház élethossziglani tagjai közé három zsidót neveztetett ki.

Illetékes szó és beszédes telt így szorította vissza az antiszemitizmus próbálkozásait a múlt század nyolcvanas éveiben és már a legközelebbi országgyűlési választáson az antiszemita pártból hírmondó is alig jött be a Házbá.

A józanság erejének és az erő józanságának kell ma is erélyes intézkedésekkel megakadályoznia a társadalmi béke felbontását és fékezetten terjesztését azoknak az izgató jelszavaknak, melyek korinik annyi megpróbáltatásának okát a zsidóknak tulajdonítják. Mert feltételezhető-e vajjon józan mérlegelés alapján, hogy néhány százaléknyi, sőt félszázaléknyi zsidóság a hatalmas arányú kereszténységgel szemben valóban az országra nézve oly tulsiulyt jelenthetne, ami kíméletlen és irtó rendszabályok alkalmazását ellenük indokolttá tehetné?! Ne idegen államok példája lebegjen előttünk, hanem saját történelmi multunk szolgáljon irányt adó például s kü-Ionodén a kiegyezéstől a világháborúig mutakozó nagy nemzeti fel-lendülés korszaka, amehben a hazai zsidóságnak is jelentékeny része volt!

Hadd idézzük gróf Bethlen Istvánnak, korunk egyik legnagyobb magyar államférfin jónak a magyar képviselőház közjogi bizottságában, 1938 február 9-én, elhangzott beszédéből azt a nagy-jelentőségű intelmet, amellyel felemelte óvó szavát az idegen példák átvétele ellen és felemelte óvó szavát a szélsőségek érvényesülése ellen, a következőket fejtve ki:

– „Én csak a jobbik esetet veszem – mondotta gróf Bethlen István –, azt, hogy a jobbszélsőségnek sikerül ebben az országban többségre jutni a balszélsőséggel szemben. Nyíltan megmondom, hogy a jobbik esetet, mert a kommunizmust már ismerjük, abból nem kérünk. De ez nem azt jelenti, hogy én lelkesedném a jobbszélsőségért. Ellenkezőleg, de éppen a jobbszélsőség győzelmét teszem fel azért, hogy nehezebbé tegyem magamnak a feladatot, az ebből előállható veszélyek kimutata-tása tekintetében. Csak két kérdést fogok említeni. Az egyik: a zsidókérdés. Hát nem látjuk-e és nem látják-e azok, akik ezzel a jobbszélsőséggel kacérkodnak, hogy a zsidókérdésnek német szisztéma alapján való megoldása ebben az országban a gazdasági és pénzügyi rendet egjik iwnról a másokra czonnal felforgatná és hogy egészen más következményekkel járna, mint Németországban járt? Nem látják, hogy az ország gazdasági

és pénzügyi téren egy napig fenn nem állhatna, fia ilyen esz-
közökhöz nyúlnánk?

– És azokat, akik a magyar földbirtokosok és a magyar intel-
ligencia köréből kacérkodnak ma ezekkel a divatos jelszavak-
kal, nyomatékosan vagyok bátor figyelmeztetni, hogy a sor
elsősorban rájuk fog kerülni és világos, hogy az a földbirtokos-
osztály fog elsőnek elpusztulni, amely egy ilyen kormányzat
támogatására siet és hogy az az intelligencia, amelyben van
történelmi érzék és amely a történelmi magyar tradíciók alap-
ján akarja a magyar politikát továbbvinni, ha erre az útra
téved, módot nyújt arra, hogy félretolassék és helyébe törté-
nelmi tradíciók nélküli és a magyar történelmi tradíciókat
semmibevevő félintelligens emberek üljenek, akik azután eze-
ket a kérdéseket másképpen fogják kezelni.

– De kérdem: hogyan áll külpolitikailag ez a kérdés?
Nekem senki sem vetheti szememre, hogy Németországnak nem
vagyok barátja, mert miniszterelnökségem alatt és azóta is a
németbarát politikának voltam a szószólója külpolitikai téren.
De egyet tisztán látok: ha nálunk a politikai élet gleichschal-
tolása következik be, a szélsőjobboldali eszmék jegyében, ak-
kor mi Németországnak nem barátai, hanem cselédei leszünk.
És ebben az esetben a független magyar külpolitikának egyszer
s mindenkorra vége lesz.”

Nincs mit hozzáfűzni gróf Bethlen István nagyjelentőségű
megállapításához és fölösleges volna külön is latolgatni, hogy a jobb-
oldali szélsőségek érvényesülése hozhatna-e valamely vonatkozás-
ban előnyt az országnak, amikor egy ilyen jobboldali győzelemnek
hátránya, kára, sőt katasztrófája annyira szembetűnőnek és két-
ségtelennek mutatkozik. Bármennyire mások ma az idők, mint ami-
nők voltak a háború előtt: éppen azért, mert megnehezült az idők
járása az ország fölött, éppen azért, mert nem egyfelől vesz ellen-
séges indulatok gyűrűje körül bennünket, kell fokozott felelősséggel
összefogni az ország minden felelős tényezőjének, hogy gátat ves-
sen az antiszemitizmus egyoldalú féktelen izgat áginak és az idegen
eszmék után induló szélsőséges áramlatoknak.

Ne tévesszen meg senkit, hogy ez a szélsőséges agitáció ma
még csak az antiszemitizmus jelszavaitól hangos. Ma még: üsd a
zsidót! De holnap rákerül a sor a gyárosra, a földbirtokosra épp-
úgy, mint az ország hivatott egyházi és hivatali vezetőire, – a vége
pedig: a társadalmi rend felborulása, mindenki harca mindenki
ellen, polgárháború, amelyben az emberiség és az igazságosság leg-
szentebb eszményei éppúgy elvérzenek, mint az ország legfontosabb,
sőt életbevágó gazdasági érdekei.

Más, hatalmas, nagy nemzeteknél is csak káros következással
járhat az antiszemitizmus áruhlata, de szegény és kis nemzetek foko-
zott felelősséggel tartoznak szem előtt tartani létük és jövőjük vitá-
lis érdekeit. A magyar nemzet erkölcsi és gazdasági érdeke pedig

azt követeli, hogy igazágtalan partikuláris szempontok fölött az egyetemesség érdekei érvényesüljenek, hogy szűnjön meg az izgatás és széthúzás közöltünk, amikor az erők összefogására van szükség, jobban, mint valaha és váltsa erőteljes kormányzati politika valóra, hogy szabadon érvényesülhessen ismét felekezeti különbség nélkül minden tehetsén és minden képesség a Trianon átka alatt szenvedő nemzet újjáépítésének munkájában.

X.

Igazságot Magyarországnak és igazságot a magyar zsidóságnak

Befejezéséhez érkezünk e felvilágosító iratunknak és befejezésül ismét csak azt idézhetjük, amit a hazai zsidóság vezetői százötven évvel ezelőtt az akkori országgyűléshez intézett feliratukban irtak és vallottak:

– „Nincs a földkerekségen Magyarországon kívül más hazánk, nincs más oltalmunk, mint a haza törvényei, nincs más menedékünk, mint az emberiség ama kötelességei, melyekkel ember ember iránt kivétel nélkül tartozik...”

A hitvallomás erejével hirdeti ezt az igét a hazai zsidóság ma is és neológia, valamint orthodoxia egyaránt szembezáll minden külső, vagy belső elkülönítő törekvéssel, amely a hazai zsidósággal szemben megnyilatkozni próbálna.

A Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának már első elnöke kijelentette, hogy – „A magyar zsidóság ősi vallásának ép-ségben tartása mellett minél jobban be akar olvadni a magyarságba!” – és ehhez a kijelentéshez csatlakozott az orthodox elnök is. Az Országos Rabbiképző Intézet teljes tanári kara 1919 január 13-án „súlyos felelőssége tudatában a közvélemény tájékoztatása céljából” szintén így szögezi le a zsidóság történelmi és teológiai álláspontját:

– „A zsidóság már kétezer év óta csak vallás és nem nemzet, vagy nemzetiség. Erén az ősi vallási állásponton volt az Országos Rabbiképző Intézet és ezen az állásponton van ma is. Azt vallottuk és azt valljuk, hogy a magyar zsidóság a magyar nemzet szerves része, az volt és az marad. A magyar zsidók vallásuk érintetlensége mellett a magyar nemzet fiai. Ebben a szellemben fogjuk munkánkat a felekezet és az ország javára folytatni.”

És a pesti izraelita hitközség az ország valamennyi hitközségével együtt ugyancsak megragadott minden alkalmat, hogy hitvallo-

másként hangoztassa *hűséges egybeforrottságát a magyar nemzet egészével*. Hadd idézzük ennek a *pesti zsidó hitközségnek ünnepélyes deklarációját 1932-ből*:

– „A mi utunk magyarságunknak és zsidóságunknak váhatatlanul egybeforrott útja. Ez a föld, a magyar föld: a mi hazánk. Verejtékkal és vérrel öntöttük ezt a földet és a mi hasznos munkánk csiráztatta ki számunkra a jogegyenlőségnek áldásos gyümölcseit. Átmeneti idők viharai megrázkódtathatják, megtéphetik a magyar jogegyenlőség fájának ágait, de magát a fát ki nem dönthetik, mert a magyar jogegyenlőségnek fája a magyar alkotmányban gyökerezik. Átmenetileg megnyirbálhatják az idők viharai a mi jogainkat, de mi a mi jogainkat magunk fel nem adjuk, mi törhetetlenül ragaszkodunk a mi magyarságunkhoz. Itt porladnak őseink megszentelt hamvai, idefűz bennünket multunk és jelenünk és egyek vagyunk e haza minden polgárával magyar nemzetünk boldogabb, szebb jövőjének kiküzdésében.”

Ezen az úton járva, felebaráti szeretetet hirdetve és várva, a *hazai zsidóság* a gyűlölködéssel és az igazságtalansággal szemben *csak új igazság propagandáját tudja folytatni*, annak az igazságnak propagandáját, amelynek adatait a *magyar zsidóság történetéből* ebbe a felvilágosító iratba is foglaltuk és amely adatokból szabad talán azt a következtetést levonnunk, hogy a *magyar zsidóság múltja őrt áll e hazai zsidóság jelene és jövője felett*. Annyi munka, annyi eredmény, annyi áldozatosság tesz tanúságot a *magyar zsidóság értéke mellett, hogy a haza legszentebb érdekei ellen vétene, aki ezeknek az értékeknek érvényesülését megakadályozni, vagy lehetetlenné tenni akarná*.

Szenvedve és türve egy mostoha új korszellemnek bántó ostromát, a *hazai zsidóság még a mai fájdalmas körülmények között sem csinál soha felekezeti politikát*, mert jogait, igazságait *nem felekezeti alapon keresi, hanem annak a magyar alkotmánynak és a magyar alkotmányba becikkelyezett ama törvényeknek alapján*, amelyek a felekezeleknek és ezeknek sorában az izraelita felekezetnek *egyenlő jogot* biztosítanak és amelyek nem ismernek különbséget felekezetek szerint polgár és polgár között *Nincs tehát külön magyar zsidó politika, még kevésbé van magyar zsidó pártpolitika*. Zsidóvallásu magyar polilikusok a legkülönbözőbb pártokban vannak elhelyezkedve, az ellenzék különböző árnyalataiban éppúgy, mint a kormánypártban és a *Zsidóvallásu magyar választók ugyancsak valamennyi pártban képviselve vannak*. Magyarországon *nincs és nem volt, de ne is legyen külön zsidó párt*, mert a magyarországi izraelita hitfelekecvtet tagjai; mint a zsidó vallás hívői, *nem akarnak mások lenni, mint Zsidóvallásu magyar állampolgárok*, akik megőrizve hitükhöz való hűségüket, szabadon kívánják érvényesíteni állampolgári jogaikat és kötelességeiket

Ha mégis, gyakorol a hazai zsidóság külön politikát is: ez mindenkor a *türelem politikája, a szeretet politikája*. Ezt a politikát gyakorolta jóban, rosszban egyaránt, nem harci fegyverrel, hanem a *meggyőzés* békés módszerével küzdve mindenkor az igazságért és eltelve azzal a hittel, hogy a meggyőzés meg fogja hozni végre a maga eredményét abban a *megértésben*, amelyre az országnak és a zsidóságnak egyaránt annyira szüksége van.

Lehetnek és vannak bizonyára hibák és hibások a zsidók közt éppúgy, mint a másfelekezetűek között, de egyesek hibáit nem lehet és nem szabad az összeség rovására írni, egyesek hibái alapján nincs tehát általánosításnak helye a hazai zsidósággal szemben sem, amelyről általánosságban, a tények alapján éppen azt lehet megállapítani, hogy nehéz viszonyok közt küzködve, becsületes munkával, hűséggel s áldozatkészséggel igyekszik a haza javát minél eredményesebben szolgálni.

A gyűlölködés és elfogultság ellen a hazai zsidóság ahhoz a *keresztényi szeretet*hez appellál, amely az ótestamentum tételén alapul és zsidónak, kereszténynek egyaránt hirdeti, hogy: „szerezd felebarátodat, mint tenmagadat”. És appellál a hazai zsidóság arra az *igazságra*, amelynek végre is minden gyűlölködéssel és elfogultsággal szemben érvényesülnie kell mindazokban, akik az igazság lisztelete iránt való érzéküket nem veszítették el a mai zavaros időkben sem.

Zsidókérdés helyett nyomuljon tehát előtérbe az az igazán és egyedül napirenden levő nagy magyar kérdés, amely a keresztény és zsidó magyarok együttes baját együttes szeretettel karolja fel és egyesült erővel segíti megoldásra. Ennek a nagy magyar kérdésnek megoldásában pedig minden erejével és minden áldozatosságával áll készen minden munkára a hazai zsidóság, áthatva attól a tudattól, hogy csak az osztatlan, egész haza üdvéből fakadhat üdv e haza minden fia számára.

Ebben a szellemben áll a magyar zsidóság a munka és a küzdelem frontján, – abban a munkában és abban a küzdelemben, amelynek végre is ki kell vívnia a nagy revíziót, azt a revíziót, amely meghozza mindnyájunk vágyának, óhajának megvalósulását, ami ebben a jelmondatban jut kifejezésre, hogy: „Igazságot Magyarországnak!” De ennek a munkának, ennek a küzdelemnek ki kell vívnia nem a harcnak, hanem a megértésnek erejével egy másik revíziót is, a belső revíziót, azt a revíziót, amelynek meg kell hoznia a zsidóság számára azt, amire rászolgált a múltjával és amit – amikor együtt hangoztatja e nemzet minden magyarjával, hogy: „Igazságot Magyarországnak!” – a maga részéről ezzel a jelmondatból egészíti ki, hogy: „Igazságot a magyar zsidóságnak!”